

HAMID OLIMJONNING “OYGUL BILAN BAXTIYOR” ERTAK-DOSTONINING O‘ZIGA XOSLIGI VA IJODKORNING TASVIR MAHORATI

O‘z-FinPI Boshlang‘ich ta‘lim va gumanitar fanlar fakulteti “Boshlang‘ich ta‘lim na‘zariyasi” kafedrası dotsenti A.Namazov, asisstenti M.Mirsanova va 211-guruh talabasi Musirmanova Shoxsanam Xamza qizi

Tel: +998 99 525 68 63

moxiramirsanova@gmail.com

ANNOTATSIYA

Bu maqolada “Oygul bilan Baxtiyor” ertak-dostonining o‘ziga xosligi, dostonidagi obrazlarning tarbiyaviy ahamiyati, qahramonlik sifatлари, iste’dod tushunchasi, ijodkorning tasvir mahorati, ertak-doston janri taraqqiyotida bu asarning tutgan o‘rni haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: ertak-doston, obraz, iste’dod, shoir, Oygul, Baxtiyor, Darxon, Jurjon xoni, Jambil xoni.

АННОТАЦИЯ

В данной статье говорится об уникальности сказки «Ойгуль билан Бахтиёр», воспитательной значимости героев эпоса, героических качествах, понятии о таланте, образном мастерстве художника, а также о роли этого произведения в развитии жанр сказки.

Ключевые слова: сказка, образ, талант, поэт, Айгуль, Бахтиёр, Дархан, Хан Джурджон, Хан Джамбил.

ABSTRACT

This article talks about the uniqueness of the fairy tale "Oygul bilan Bakhtiyor", the educational significance of the characters in the epic, heroic qualities, the concept of talent, the artist's image skills, and the role of this work in the development of the fairy tale genre.

Key words: fairy-tale, image, talent, poet, Aigul, Bakhtiyor, Darkhan, Khan Jurjon, Khan Jambil.

KIRISH

Atoqli shoir Hamid Olimjon ijodi adabiyotimizda o‘zining alohida bir qimmatiga ega. Shoir yozgan asarlari xalqimizning sevimli kitoblari safidan allaqachon joy olgan. Ijodkorning she’rlaridan barq urib turadigan joziba, o‘zgacha bir ko‘tarinkilik har bir she’riyat ixlosmandining qalbini zabt etmay qolmaydi.

Hamid Olimjonning “Oygul bilan Baxtiyor” ertak-dostoni adabiyotimizdagi ertak-doston janri taraqqiyotida o‘zining munosib o‘rniga ega. Bu asarning ta’svir

uslubi, badiiy qochirmalarga boyligi, mubolag‘ali ta’svirlarning go‘zalligi o‘quvchining qalbida o‘zgacha bir kayfiyat uyg‘otadi. Asar shoirning bolalik xotiralari tasviri bilan boshlanadi. Bolaligida buvisidan ertaklar, dostonlar, afsonalar tinglab ulg‘aygan shoirda shoirona ruh va shoirona kayfiyatni vujudga kelishida buvisining aytmişlari katta ahamiyatga ega deb o‘ylaymiz. Asardan keltirilgan ushbu parchaga diqqat qilsak:

O‘t bog‘lagan qanotlar,
Beqanot uchgan otlar,
Baxtiyor bilan Oygul,
Qiz bo‘lib ochilgan gul,
So‘ylaguvchi devorlar,
Bola bo‘p qolgan chollar...
Buvimning har qissasi,
Har bir qilgan hissasi
Fikrimni tortar edi,
Havasim ortar edi...

“Beqanot uchgan otlar”, “Qiz bo‘lib ochilgan gul”, “So‘ylaguvchi devorlar”, “Bola bo‘p qolgan chollar” satrlariga diqqat qilsak:

Bola ongida, ruhiyatida bu qanday fikrlarni, qanday xayoliy tasavvurlarni paydo qilgan ekan? Bola otning qanotsiz uchishini, gulning ochilganda qizga aylanib qolishini, devorlarning odamlar kabi tilga kirib gapirib ketishini, keksa bir cholning yosh bolachaga aylanib qolishini o‘zining sarguzasht talab ongi bilan idrok etadi, yangi topilmalar, yangi sarguzasht va yangi mubolag‘alar yaratadi.

Ijodkorning chinakam ijodkor bo‘lib shakllanishida, shoirona ruhiyatining yuksalishida Olloh tomonidan berilgan iste‘dodning, qirralari shakllanishida buvisining xizmati ham alohida ahamiyatga ega. Taniqli shoirimiz Erkin Vohidovning iste‘dod haqidagi fikrlariga shu o‘rinda e‘tibor qaratsak:

“Iste‘dodning o‘zi qolipga sig‘maydigan, turli-tuman tabiatli va aql bilan anglash qiyin bo‘lgan sirdir. Barcha iste‘dodlar kabi shoirlik iste‘dodi ham tug‘ma bo‘ladi va bolalikdan o‘zini namoyon etadi. Bu kunduzdek ravshan haqiqatning o‘zidek ayon. Tug‘ma iste‘dod egasi bo‘lmagan, she‘riyatga havas tufayli adabiyotga kirib qolganlar umr bo‘yi havaskor bo‘lib qoladilar...”¹.

Iste‘dodsiz kishi adabiyot olamida erkin nafas olishga qiynaladi, shuningdek, ular tomonidan yozilgan ijod mahsulining ham umri qisqa bo‘ladi va bunday asarlar zavolga yuz tutadi. Yana shunday ijod ahli ham borki, ularga tug‘ma iste‘dod Olloh tomonidan berilgan, ammo bu iste‘dod yuzaga chiqishi uchun uni tarbiyalash zarur,

¹ Vohidov E. Shoiru she‘ru shuur. Adabiy o‘ylar. – Toshkent, 1987. 83-bet. 16-bet.

shundagina u yuksaklarga parvoz qiladi. Ijodkor nafas oladigan havo adabiy muhitdir. Bu havo toza va musaffo bo‘lmog‘i kerak.

Alloh bergan talantni hamma ham anglayvermaydi, buni anglamoq va tinimsiz mehnat natijasida rivojlantirmoq lozim. Bu borada ilmning hikmati ham katta albatta, har birimiz bilimlarni chuqur o‘rganishga intilmog‘imiz, imkoniyatlarimizni va maqsadlarimizni ilmga yo‘naltirmog‘imiz lozim. Shundagina bizda yashiringan qobiliyatni, salohiyatni yuzaga chiqishi boshlanadi. “Ilm- ikki dunyo saodatining kaliti” – deganlarida bobolarimiz nimani nazarda tutganlar? Biz bilim sabab dunyoni anglaymiz, o‘zligimizni, bu dunyoda yashashdan maqsad nima ekanligini, yashaganda ham qanday yashamoq lozimligini, halol nima-yu, harom nimaligini ham shu ilm sabab anglaymiz. Har bir inson to‘plagan bilimlari natijasida ikki dunyo saodatiga erishmoq uchun nima qilmoq lozimligi xususida xulosa chiqaradi va shunga qarab ish tutadi. Ijodkorning ilmi kuchli bo‘lsa, u yaratgan asarlar ham kuchli mazmun mohiyatga ega asarlar bo‘lib yaratiladi.

Shoirning “Oygul bilan Baxtiyor” dostoni syujetiga xalqning o‘z kuchi va kelajakdagi porloq hayotiga ishonchida namoyon bo‘lgan yuksak ruh singib ketgan. Bundan tashqari vatanni sevish, zulmga qarshi g‘azab-nafrat bilan kurashni targ‘ib qiladi. Botirlik, maqsadga erishish yo‘lida savodli bo‘lishga yosh kitobxonni da‘vat etadi. Maqsadni ifodalash uchun shoir dostonida yaxshilik bilan xudbinlikni qarama-qarshi qo‘yadi. Asarda xalq kurashi va qo‘zg‘oloni Darxon bilan uning qizi Oygul boshchiligida namoyon bo‘ladi.

Oygul faqat go‘zalligi bilangina emas, balki jasur, mehnatkash, irodali, aqlli, xalqparvar, tadbirli ayol timsoli sifatida ham chinakam xalq qahramoni darajasiga ko‘tariladi va o‘quvchida unga nisbatan chuqur muhabbat uyg‘otadi. Shoir Oygulni o‘z el-yurtini chin dildan sevgan, mamlakat obodonchiligi uchun tinmay kurashgan vatanparvar va xalqparvar ayol sifatida ulug‘laydi.

Asarda Jambil yurtida ko‘tarilgan isyonda yengilgan qo‘zg‘olonchi sifatida ko‘rilgan Oygulni zolim xon o‘ldira olmaydi. Shuning uchun uni zindonga soldiradi. Saroyda xizmat qiladigan xondan juda ko‘p jabr-u jafo ko‘rgan Tarlon ismli kekxa qul zindonda yotgan Oygulni qutqarishga jazm etadi. Qizni sandiqqa solib daryoga oqizib yuboradi. Sandiqqa Oygul uchun yetadigan qilib non ham solib qo‘ygan edi. Sandiq oqib-oqib Jurjon yurtiga kelib qoladi. Sandiqni bir kambag‘al chol suvdan olib chiqadi. U sandiqni ichidan odam ovozi kelganini eshitadi va odamlar orasiga ochishga ahd qiladi, lekin boshi baloda qoladi. Shu yerdagi odamlar uni o‘g‘ri gumon qilib saroyga podshoh huzuriga olib keladi. Oddiy odamlar taqdiriga befarq, bag‘ritosh podshoh sandiqni ochib ko‘rmasdan cholni o‘ldiradi. Podshoh sandiqni ochdiradi va uni ichidagi Oygulni ko‘rib darrov unga erishishni xohlaydi. Oygul esa undan jirkanadi lekin hiyla ishlatadi va qirq kun muhlat suraydi podshoh esa bir kunga ruxsat beradi. Oygul qirq qizlar bilan cho‘milishni bahona qilib daryoga keladi va

uzini suvga otadi. Suvda uni bir Jayhun baliq yutib yuboradi. Baxtiyor esa baliqni tutib uyiga olib keladi va Oygulni baliq qornidan chiqaradi. Oygul yori Baxtiyor bilan Susambilni jannatmisol yurtga aylantiradi, lekin uning yodidan o'z eli Jambil, uning ezilgan xalqi, nohaq o'ldirilgan otasining xotirasi ketmas edi. Xalqini xon zulmidan qutqarish niyatida Jambilga hujum qiladi va g'alaba qozonadi. Qonxo'r xondan qutulgan elga Tarlon otani rahbar etib tayinlab o'zi Susambil, ya'ni Baxtiyorning yurtiga qaytadi va baxtli hayot kechiradi. Ko'rinib turibdiki, Oygul behad qiyinchiliklarga duch keladi. Shoir Oygul obrazini yaratish bilan xalq kuchi va irodasini sindirib bo'lmasligini singdirgan. Asarda Baxtiyor obrazi xalq qahramonlariga xos xususiyatlariga ega shaxs sifatida tasvirlanadi.

“Oygul bilan Baxtiyor”da keksa Darxon obrazi ham diqqatga sazovor hisoblanadi. Darxon jabr-zulmga qarshi ozodlik uchun kurash olib borgan isyonchilarning boshlig'idir. U zo'r irodali, zulm va nohaqlikka qarshi kurashuvchi isyonkor sifatida tasvirlangan.

Asarda bundan tashqari Jambil elining qonxo'r xoni, zulmga qarshi bosh ko'targan xalqqa rahbarlik qilgan keksa Darxonning boshini tanasidan judo qilib, uning go'zal qizi Oygulga tikilishi. Qo'pol hissiz tabiatli kimsalarga xos bo'lgan pastkash nazar mujassam etiladi. Shoir “quturib qahri keldi, ilonday zahri keldi” kab aniqi o'xshatishlar orqali xonning zolimligini yana ham yaqqolroq ko'rsatadi.

Hamid Olimjonning ertak-dostoni kitobxonlarga estetik zavq berish bilan birga, yosh avlodni qahramonlik va insonparvarlik ruhida tarbiyalashga ham xizmat qiladi. U o'z qahramonlari xarakteriga mos sifatlarni, tasvirlanayotgan manzara yoki holatga uyg'un o'xshatishlarni topadi. Bu asar allaqachon o'zining o'quvchilarini topib, sevimli kutubxonasidan joy olgan. Ijodkor bu asari bilan o'zbek adabiyotida ertak-doston janri rivojiga sezilarli hissa qo'shgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jumaboyev M. Bolalar adabiyoti va folklor. Darslik. O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi. –T.: Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. 216 bet.
2. Mirzayev S. XX asr O'zbek adabiyoti. –T.: Yangi asr avlodi, 2005, 422 bet.
3. Adabiyot. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinf uchun darslik. 2020. 268
4. Vohidov E. Shoiru she'ru shuur. Adabiy o'ylar. – T.: Yangi asr avlodi, 1987. 210 b